

ศิลปโบราณวัตถุ

จากพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

4. กล่องเครื่องถมรูปช้างยุคสุโขทัย

ขนาด ความยาวประมาณ 18 เซนติเมตร ความกว้างประมาณ 12 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 5 เซนติเมตร จัดแสดงห้องวัฒนธรรมเครื่องโลหะและโลหะ พิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

กล่องเครื่องถมลายช้างยุคสุโขทัยชิ้นนี้เป็นตัวอย่างอันงดงามของ “เครื่องถมเมืองนคร” หรือ “ถมนคร” ศิลปหัตถกรรมโลหะอันเลื่องชื่อของนครศรีธรรมราชที่สืบทอดต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ตัวกล่องทำจากเนื้อเงินและตกแต่งด้วยเทคนิคถมดำอย่างประณีต ฝาปิดสลักลวดลายกนกเครือเถาอ่อนช้อยล้อมรอบภาพประธานกลางพื้นที่ ซึ่งเป็นภาพช้างกำลังทำศึกหรือยุคสุโขทัย อันสะท้อนคติความกล้าหาญ อำนาจ และพระเกียรติยศที่นิยมถ่ายทอดผ่านงานศิลปกรรมไทยมาแต่โบราณ

งานเครื่องถมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดแขนงหนึ่งของนครศรีธรรมราช แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดถึงจุดเริ่มต้น แต่เอกสารทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าเครื่องถมนครมีชื่อเสียงอย่างแพร่หลายในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และได้รับการยกย่องว่าเป็นงานช่างชั้นสูงที่มีความประณีตเป็นพิเศษ เอกลักษณ์สำคัญอยู่ที่ความดำสนิทของเนื้อถมที่แนบแน่นไปกับผิวโลหะ ประกอบกับลวดลายสลักที่ละเอียด คมชัด และมีมิติ จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของช่างเมืองนครที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

กระบวนการสร้างเครื่องถมเป็นงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญสูง เริ่มจากการขึ้นรูปภาชนะด้วยเนื้อเงิน จากนั้นจึงสลักลวดลายให้เกิดร่องลึก แล้วนำ “น้ำยาถม” ซึ่งเป็นโลหะผสมของเงิน ทองแดง ตะกั่ว และกำมะถัน มาบดละเอียดและอัดลงในร่องลาย ก่อนใช้ความร้อนหลอมให้เนื้อถมประสานเข้ากับตัวภาชนะ เมื่อขัดแต่งผิวจนเรียบสนิท จะปรากฏลวดลายเนื้อเงินสีสว่างตัดกับพื้นถมสีดำอย่างโดดเด่น เกิดเป็นความงดงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ศิลปโบราณวัตถุ

จากพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ภาพช้างยุคแรกตีบนฝาผนังห้องอาจสะท้อนการรับรู้และการจดจำเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมักถูกนำมาถ่ายทอดผ่านงานศิลปกรรมในฐานะสัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญ การปกป้องบ้านเมือง และ พระปรีชาสามารถของกษัตริย์ ขณะเดียวกัน ลวดลายกนกและพรรณพฤกษาที่แวดล้อมอยู่โดยรอบยังช่วย เสริมให้ภาพประธานมีความสง่างามและทรงคุณค่าทางศิลปะยิ่งขึ้น ในอดีต เครื่องถมประเภทนี้มักเป็นสิ่งของ ทรงคุณค่า เครื่องถมนคร ยังเป็นของที่ระลึก เป็นของทูลเกล้าฯ เช่น “ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงรับสั่งให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยนั้น จัดหาช่างถมที่มีฝีมือเยี่ยมที่สุดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งไปยังกรุงศรีอยุธยา ทำไม้กางเขนถมส่งไปถวายพระสันตปาปา ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี และทำเครื่องถม เป็นเครื่องใช้ไปบรรณาการพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยามนทร (น้อย) ได้ทำพระแท่นที่เสด็จออกขุนนางกับพระเสลี่ยงถวาย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยามนทร (น้อยกลาง) ได้ทำพระเก้าอี้ถมมูโลมจากพระแท่นและพนักเรือ พระที่นั่งด้วยถมมูโลมจากพระเสลี่ยงถวาย และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเครื่องถม เมืองนครจำนวนหนึ่งร่วมกับเครื่องบรรณาการส่งไปถวายแด่พระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งประเทศอังกฤษ และพระเจ้าพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรให้ช่างทำหีบบุหรีถมทอง และชุด น้ำยาถมทองสำหรับพระราชทานแก่ประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ และ ดร.ริสเบอร์ผู้ซึ่งเป็นนายแพทย์ที่ถวายการ ประสูติ และได้พระราชทานตลับแป้งถมทองแก่บางพยาบาลที่โรงพยาบาลในเมืองบอสตันด้วยทุกท่าน เป็นต้น

กล่องเครื่องถมลายช้างยุคแรกตีขึ้นนี้จึงเป็นทั้งงานหัตถศิลป์ และวัตถุที่บอกเล่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และภูมิปัญญาช่างเมืองนคร อันสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของภาคใต้อย่างลึกซึ้งและงดงาม

